

بررسی وضعیت اجتماعی - اقتصادی تعاونی‌های دامداران

• صادق صالحی

مقدمه

تولید دامی، مخصوصاً گوشت جایگاه ویژه‌ای در تغذیه انسان دارد. به همین لحاظ انسان همواره با پرورش انواع حیوانات و طیور توانسته است بخشی از مواد غذایی خود را تأمین کند. این مهم سبب شده است تا بازار مصرف محصولات دامی و مواد لبنی همیشه از رونق خوبی برخوردار باشد. برنامه ریزان و متولیان امور دام در تلاش هستند تا از طریق استفاده اصولی و مطلوب از منابع و با بکارگیری روشهای نوین زمینه مشارکت بیشتر بخش تعاون را برای افزایش کمی و کیفی تولیدات دامی کشور فراهم آورند.

ضرورت بهره‌برداری از دام

در طول قرون متمادی، اغلب روستائیان کشور ما در کنار پیشه اصلی خود یعنی زارعت تعداد معدودی دام را نیز نگهداری می‌کردند و تولیدات را نیز عمدتاً خود مصرف می‌نمودند. با گذشت زمان، دامپروری کوچک روستایی و عشایری به سمت تولید در مقیاس بزرگ گرایش یافت.

ایجاد مجتمع‌های شیر و گوشت و پرداخت اعتبارات توسط دولت در این زمینه موجب شد تا افراد علاقمند بدین صنعت روی آورند و با احداث واحدهای جدید دامداری، مجتمع شیر و گوشت و پرواریندیهایی بزرگ، گام مهمی در جهت خودکفایی بردارند.

شیوه‌های بهره‌برداری از دام

بخش دام در بر گیرنده امور مربوط به پرورش و نگهداری حیوانات اهلی مانند گاو، گاو میش، گوسفند، بز و شتر می‌شوند. این امور در طیف وسیع شامل تغذیه و بهداشت دام، سرمایه‌گذاری و برنامه ریزی برای تولید نیز می‌گردد. همچنین برنامه ریزی و تلاش جهت بهبود شیوه‌های تولید و ساخت ابزار، ترویج روشهای سلامت دام و تأمین خوراک مناسب و کافی برای آن به منظور افزایش هر چه بیشتر بازدهی، از جمله اهداف زیر بخش دام و دامپروری است.

با توجه به شرایط اقلیمی حاکم بر کشور، سه نوع دامپروری را می‌توان مطرح

کرد که مزایا و معایب آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد:

الف) دامپروری عشایری

این روش دامپروری تابع بارندگی سالانه و رشد علوفه است و به همین دلیل خشکسالی و سرما و بیماری، تلفات شدیدی را بر دامها وارد می‌کند. در این روش، با استفاده از مناطق ییلاقی - قشلاقی، دام به صورت طبیعی به چرا برده می‌شود و تنها در مواقع استثنایی و روزهای بسیار سرد، تغذیه دام به شیوه‌های دستی انجام می‌شود.

دامپروری عشایری علاوه بر مشکلات یاد شده، به دلیل فاصله زیاد چراگاهها از شهرها و کمبود خدمات پزشکی و پراکندگی این فعالیت در سرزمین‌های گسترده از دریافت خدمات لازم دیگر بی بهره می‌ماند. از آنجا که دام و فرآورده‌های دامی مازاد دامداران، به شهرها عرضه می‌شود، کمبود صنایع تبدیلی و شبکه حمل و نقل در مناطق عشایری از مشکلات قابل ذکر در این زمینه است. گوسفند عشایری

در ایران دارای جثه کوچک، پشم خشن، پوست ضخیم، چابک در طی مسافرت‌های طولانی، مقاوم در برابر شرایط دشوار چرا و سوخت و ساز عالی و ممتاز از نظر نژاد و تکثیر بوده و نیز دارای ذخیره چربی مناسب و قدرت عالی برای تبدیل کم ارزش‌ترین علوفه به گوشت و چربی است.

ب) دامپروری روستایی

ایسن نوع دامپروری در آبادیها و روستاهای ایران معمول است و هر خانواده در حد بضاعت مالی، با تأمین مقداری علوفه و امکانات زراعی، اقدام به نگهداری تعدادی دام می‌کند. تولید عمده دام روستایی به مصرف خانواده روستایی می‌رسد و با توجه به تعداد زیاد دام در مناطق روستایی کشور، برنامه ریزی در جهت کاهش میزان مرگ و میر (از طریق افزایش مراقبت‌های پزشکی) و بالا بردن میزان بازدهی هر دام و فراهم کردن امکانات رفاهی آموزشی، درمانی برای خانواده روستایی و ایجاد علاقه روستایی نسبت به کار خود و سودآوری امور پسرای او، امری اجتناب‌ناپذیر می‌باشد.

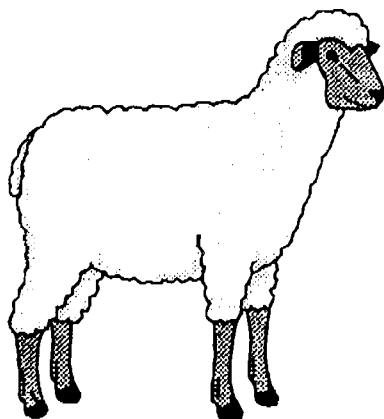
ج) دامداری نوین

این نوع دامداری با رشد سرمایه داری در ایران و با سرمایه گذاری بخش خصوصی در بخشی از مناطق کشور به وجود آمد. در این واحدهای تولیدی، دام اصلاح شده، علوفه، دارو و شیوه‌های تولید وابسته به شرایط نوین است و رشد آن در گذشته نه با رشد زراعت در ایران، بلکه با امکانات وارداتی تناسب داشته و در سالهای اخیر گامهایی در جهت کاهش وابستگی این واحدها برداشته شده است. واحدهای نوین و صنعتی با توجه به امکاناتی که سایر بخشها (بخصوص صنعت) می‌توانند برای آنها فراهم کنند، شرایط لازم جهت رشد و تنوع در محصولات دامی را فراهم ساخته‌اند.

ضرورت تشکیل تعاونی دامداران

با توجه به سرمایه گذاریهای زیر بنایی دولت و متولیان امور دام کشور در زمینه گسترش صنعت دام، دامداران کشور خود را آماده ساختند تا برای خودکفایی و

بی‌نیازی کشور از وابستگی به جهان خارج تلاش مضاعفی کنند. در راستای اعلام سیاست خصوصی سازی، عده‌ای از دامداران با ایجاد بستر مناسب، در جهت رشد و توسعه این بخش اقدام به تشکیل شرکتهای تعاونی نمودند. با ایجاد تعاونی، دامداران نسبت به تأمین نیازهای حرفه‌ای خود و استفاده از امکانات فراگیر، افق روشن‌تری را برای ادامه تلاش خود احساس کردند و در روند تحول این بخش با اتکا به حمایت دستگاههای ذیربط، بار مسئولیتهای سنگین را به دوش گرفتند. دامداران از این طریق، فرصت بسیار خوبی یافتند تا حضور مؤثرتری در اجتماع خود و در تصمیم‌گیریهای مربوط به این بخش داشته و موفقیت‌های بیشتری در اهداف خود داشته باشند. تهیه و توزیع علوفه خوراک دام که از کارهای خدماتی و حمایتی دولت در زمینه صنعت دام بود اقتضاء می‌کرد که تشکلی رسمی همچون شرکت تعاونی ایجاد شود تا هر گونه خدمات به این بخش، مستقیماً در اختیار دامدار قرار گیرد و از سودجویی و سلطه‌گری واسطه‌گران و دلالان جلوگیری کند. کیفیت بخشیدن به وضعیت دام و دامداری جلوگیری از به هدر رفتن تولیدات و زدودن نگرانیها و سختیهای زندگی دامدار ایجاد می‌کرد تا دامداران در قالب تعاونی، با انسجام و وحدت بیشتر و آگاهی بهتر، فعالیت کنند و در نتیجه این اقدامات، از وضعیت اقتصادی و معیشتی مناسب‌تری بهره‌مند شوند.

شرکتهای تعاونی، به عنوان مردمی‌ترین تشکیلات اقتصادی و تولیدی، بسان زنجیره مستحکم هستند که نیروهای بالقوه این سرزمین را به فعل و عینیت درآورده و چرخ اقتصاد کشور را تندتر به حرکت در می‌آورند.

تعاونی دامداران، در بدو تأسیس خود، بیشتر به فکر دریافت نهاده‌های دامی و توزیع آنها در بین اعضای خود بود. اما در سالهای اخیر به مسائل کلیدی و زیر بنایی توجه کرده است. آموزش شیوه‌های نگهداری دام و ترویج زمینه‌ها و بسترهای مناسب در پرورش و اصلاح نژاد دامها، به کارگیری تکنولوژی جدید، پرداختن به فعالیت‌های تخصصی و ارائه طریق مناسب در صنعت دام به اعضا، نمونه‌هایی از ضرورت کار تشکیل تعاونی است که صورت گرفته است. بی‌شک، با نگاه اجمالی به عملکرد تعاونی دامداران و اثرات مفید بجا مانده از فعالیتها، که بخش مهمی از آن مرهون تلاش جهادگران عرصه سازندگی می‌باشد، اهمیت و ضرورت تشکیل تعاونی را نمایان‌تر می‌سازد.

اهداف و عملکرد تعاونی دامداران

برابر اساسنامه و مفاد مندرج آن، شرکت تعاونی دامداران در راستای تأمین نیازهای حرفه‌ای دامداران، تهیه و تدارک و یا تولید مواد و وسایل مورد نیاز بخش دام و دامپروری، انجام عملیات جمع‌آوری، نگهداری، تبدیل، طبقه‌بندی، بسته‌بندی، حمل و نقل یا فروش و بازاریابی تولیدات محصولات دامی و بهبود بخشیدن امور حرفه‌ای اعضا، ایجاد مجتمع‌های کشاورزی دامداری (مرتج داری و زراعت) و تأمین اعتبارات از طریق جذب تسهیلات بانکی و ... فعالیت می‌نمایند.

در این راستا، تعاونی‌های دامداران عملکرد متنوعی داشته‌اند که اهم آنها عبارتند از:

۱- اجرای طرح تلقیح مصنوعی: این طرح، عامل بسیار مهمی در امر اصلاح نژاد و پیشرفت ژنتیکی دام است. اصلاح نژاد دام، یا گزینش درست و حذف دامهای پیر و کم ارزش و پروراندن زمانی میسر است که

تولیدات و محصولات دامداران به طور مناسب بازاریابی نمی‌شود از این رو، سیستم بازاریابی تعاونی‌ها با مشکل اساسی مواجه است. یکی از راهکارهای پیشنهادی، ایجاد میدان دام‌دستی یا پرواری است که با ایجاد آن دام‌های داستی سالم به نرخ واقعی عرضه شده و در عین حال، قیمت و نرخ گوشت مورد نیاز هر منطقه به تناسب عرضه و تقاضا تحت کنترل تولیدکننده (دامدار) و مصرف‌کننده درآمده و از واسطه‌گری جلوگیری به عمل می‌آید.

عرضه خدمات دامپزشکی، توزیع نهاده‌هایی نظیر، اسپرم، ازت مایع، دستکش و دیگر ابزار تلقیح مصنوعی به دامداران، با همکاری و مساعدت متخصصان دامپزشکی و مروجین برای ارایه خدمات مناسب‌تر به دامداران، از جمله فعالیت‌هایی است که در قالب شرکتهای تعاونی صورت پذیرفته است.

معمولاً هر پدیده اجتماعی نظیر تعاونی، دارای کارکردهای متعددی است. در واقع علت اصلی و اساسی شکل‌گیری این پدیده‌ها، همان کارکرد و نقشی است که این شرکتها می‌بایست بر عهده گیرند. در اینجا کارکردهای شرکتهای تعاونی دامداران، ذیل دو عنوان کارکرد آشکار و کارکرد پنهان مطرح می‌گردد.

(۱) کارکردهای آشکار

- الف) ایجاد اشتغال و جذب افراد بیکار
- ب) ایجاد فضایی مناسب برای افرادی که علاقه به دام و دامداری دارند.
- ج) افزایش تولیدات لبنی و پروتئینی.
- د) بهبود وضعیت معیشتی اعضا.
- ه) افزایش توان خرید در جامعه.

به فرآورده‌های لبنی و ایجاد صنایع تبدیلی، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است این امر مورد توجه گسترده اعضای تعاونی‌های دامداران قرار گرفته و با ایجاد صنایع تبدیلی در مناطق مختلف، زمینه‌های خوبی برای جذب به موقع شیرهای تولید شده فراهم می‌گردد. توجه به مسائل آموزشی و ترویجی: تعاونی‌های دامداران (با هماهنگی معاونت امور دام جهاد سازندگی)، کلاسهای آموزشی کوتاه مدت (در مناطقی که دارای دام و دامداری بیشتری هستند) تشکیل می‌دهد و در زمینه‌های مختلف دامداری و پرورش دام (از جمله مراقبتهای پزشکی و بهداشتی کردن اصطبلها و جایگاه دام، تغذیه سالم و بهداشتی و غنی‌سازی کاه و ...) فعالیت می‌کند. همچنین به منظور آگاهی بیشتر دامداران، دامداران نمونه و فعال به همراه متخصصان مربوطه، به سایر استانها و بعضاً کشورهایایی که در زمینه فعالیت تعاونی دامداران موفق هستند (من جمله هندوستان، هلند و ...) اعزام می‌شوند. این برنامه‌ها تأثیرات مفیدی را به وجود آورده است.

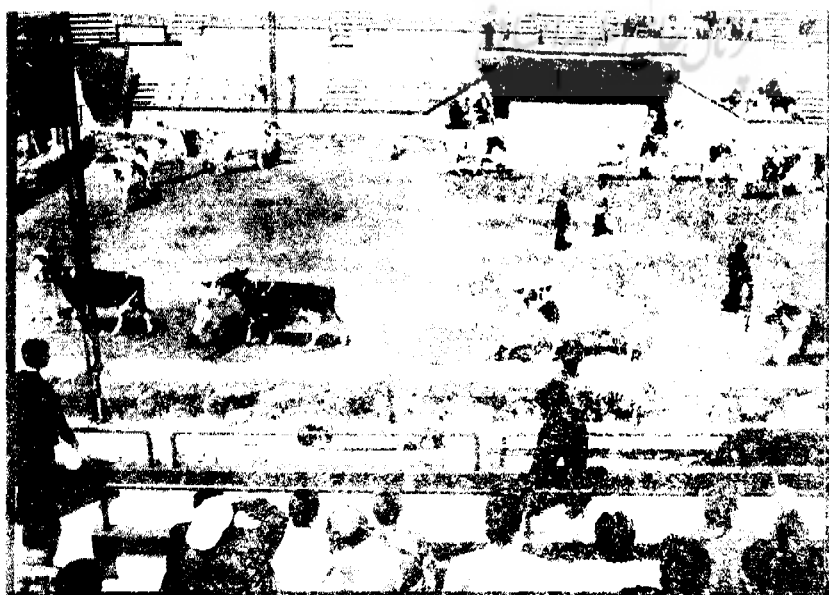
دامدار و پرورش‌دهنده موازین شناخت نام را بداند. به عنوان مثال، شکل ظاهری دام در زمان تولد، آینده دام را به دامدار نشان می‌دهد. اسپرم منجمد، ازت مایع و سایر نهاده‌های مورد نیاز در تلقیح مصنوعی از جمله امکاناتی است که شرکت تعاونی با همکاری جهاد سازندگی و دامپزشکی در اختیار دامدار قرار می‌دهند.

اصلاح نژاد دام، باعث بهره‌وری مطلوب‌تر از دام شده و افزایش کمی و کیفی تولید را به همراه خواهد داشت. تعاونی به واسطه عقد قرارداد با متخصصان دامپزشکی و با همکاری و مساعدت مسئولان ذیربط اقدام به اجرای این طرح مهم می‌کند (شایان ذکر است که دام‌های اصلاح نژاد شده، معروف به گاوهای دو رگه می‌باشند و با گاوهای اصیل برابری می‌کند و از جهت مقاومت در مقابل بیماری‌ها و بازدهی مقاوم‌تر هستند).

۲- طرح ایجاد سکوی شیر (مرکز جمع آوری شیر) با نظر به مشکلات بازاریابی دامداران در خصوص فروش شیر (و به منظور جلوگیری از به هدر رفتن شیر در دست دامدار، راه اندازی ایستگاههای جمع آوری شیر و تحویل آن به کارخانات شیر پاستوریزه و صنایع تبدیلی، شیوه اصولی و مناسبی بود تا از این طریق، تولیدات دامداران روزانه به فروش بروند.

۳- تهیه و توزیع علوفه و خوراک دام شرکت‌های تعاونی دامداران در بدو تشکیل. عمده‌ترین فعالیت خود را به تهیه و توزیع علوفه مورد نیاز دامداران عضو اختصاص داده بود. تعاونی‌های دامداری از طریق بنگاههای دولتی و خصوصی من جمله شرکت سهامی تهیه و توزیع علوفه کشور (و البته وزارت جهاد سازندگی) نسبت به خرید و تهیه آن اقدام می‌کنند.

۴- ایجاد صنایع تبدیل شیر: تبدیل شیر

۲) کارکردهای پنهان

الف) توسعه روحیه تعاون.

ب) ایجاد روابط نزدیک بین اعضاء و همکاریهای متقابل آنها.

ج) ایجاد هویت و شخصیت حقوقی و اجتماعی برتر اعضاء در قالب ایجاد تعاونی.

د) ایجاد آگاهی در اعضاء و انتقال تجارب به یکدیگر.

ه) قطع وابستگی کشور به فرآورده‌های دامی خارج.

مسائل و مشکلات تعاونی‌های دامداران

با وجود این که تعداد زیادی از واحدهای دامی کشور در قالب شرکتهای تعاونی فعالیت می‌کنند، اما هنوز استعدادها و ظرفیت‌های زیادی برای ایجاد و گسترش این گونه واحدها و به طور کلی، صنعت دام می‌توان مشاهده کرد. همچنین، (علیرغم همکاریهای معاونت امور دام جهاد سازندگی و سازمانهای دیگر) تعاونی‌های موجود، با مسائل و مشکلاتی مواجه هستند که برخی از آنها به شرح زیر می‌باشند:

۱- تعدد مدیریت: گرچه تعاونی‌ها در زیر بخش‌های اقتصادی کشور، جایگاه ممتازی دارند، اما جایگاه تعاونی‌های دامداران در سطح کشور، کاملاً مشخص نیست و سازمانهای مختلفی (هر کدام با برنامه خاص خود) در ارتباط با تعاونی‌های

دامداران اهدافی را دنبال می‌کنند. در این میان، تعاونی‌ها به هنگام برخورد با مشکلات (و یا حتی در بعضی از مواقع جهت تحقق اهداف خود) با پیمودن راههای مختلف، دیر به اهداف حقیقی خود می‌رسند. وزارتخانه‌ها و سازمانهایی که به نوعی با اتحادیه‌های تعاونی دامداران در ارتباط هستند و تعاونی‌های دامداران، ملزم به رعایت مقررات آنها می‌باشند، عبارتند از: معاونت امور دام جهاد سازندگی (متولی و مسئول اصلی توسعه گسترش صنعت دامداری و بهبود در کیفیت بخشیدن دام)، سازمان تعاون روستایی، وزارت تعاون (مسئول تشکیل تعاونی‌ها)، وزارت کشاورزی (مسئول بخش زراعت دام و تأمین علوفه و خوراک دام و سیاستگذاریهای مربوط به آن).

۲- عدم دسترسی کافی به مراتع و استفاده مناسب از آن: مراتع به نحو شایسته مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. در بسیاری از مناطق، مراتع تبدیل به زمین مزروعی گردیده است و دامهای منطقه (که اکثراً بومی و دو رگ هستند) برای استفاده از مراتع محروم هستند و جای مناسب گذشته را ندارند، که این خود تهدید بزرگی برای دامهای سنتی محسوب می‌شود.

۳- عدم آرایه به موقع علوفه به دامدار: دو عامل مهم در عدم توزیع و یا تهیه به موقع

خوراک به دامدار مؤثرند: الف) عدم وجود امکانات انبار داری و نگهداری علوفه و خوراک دام در مواقع فصلی که تهیه آن مناسب‌تر و در بازار فراوان‌تر است.

ب) عدم نظارت بر اقدامات محترکان و دلالان بازار خوراک دام.

۳- عدم تناسب هزینه‌ها و درآمد: با توجه به این که قیمت خوراک، دارو و هزینه‌های بهداشت و درمان و نگهداری دام افزایش یافته و دامداران در بسیاری از موارد ناچار می‌شوند به جای نگهداری یا درمان گاوهای خود، آنها را به کشتارگاهها (و با قیمت کم) بفرستند، قیمت و نرخ شیر واقعی (به روز) نبوده و موجب ضرر و زیان دامداران می‌شود.

۵- بازاریابی نامناسب: به طور کلی، یک سیستم و روند منطقی در جذب تولیدات، به ویژه تولید گوشت و آرایه و توزیع آن در بازار وجود ندارد. این امر سبب شده است در این میان واسطه‌ها بیشترین سود را کسب نمایند.

۶- عدم آشنایی کافی تعاونی‌ها به وظایف: در برخی موارد، فرهنگ تعاونی و رعایت اصول آن در مجموعه تعاونی و دامداران به اندازه مطلوب موجود نیست و اعضاء و ارکان تعاونی بعضاً (به دلیل که در رشته مورد فعالیت) آگاهی کاملی از

تعاونی دامداران، در بدو تأسیس خود، بیشتر به فکر دریافت نهاده‌های دامی و توزیع آنها در بین اعضای خود بود. اما در سالهای اخیر به مسائل کلیدی و زیربنایی توجه کرده است. آموزش شیوه‌های نگهداری دام و ترویج زمین‌ها و بسترهای مناسب در پرورش و اصلاح نژاد دامها، به کارگیری تکنولوژی جدید، پرداختن به فعالیتهای تخصصی و ارائه طریق مناسب در صنعت دام به اعضا، نمونه‌هایی از ضرورت کار تشکیل تعاونی است که صورت گرفته است.

دامنه وسیع وظایف اتحادیه‌ها و ... نداشته و لذا امکان بهره‌گیری بیشتر از این تشکل‌های تعاونی و کارآمد فراهم نمی‌شود.

پیشنهادات و راه‌حلهای

با توجه به امکانات بالقوه و پتانسیل‌های فراوانی که در کشور وجود دارد و بهره‌گیری بیشتر از فعالیت‌های متخصصان و کارشناسان با تجربه و با آگاهی از فعالیتهای و اقدامات کشورهای که در زمینه صنعت دام و امر تعاونی دامداران موفق بودند، می‌توان به تلاش گسترده‌تری در شکوفایی این صنعت دست زد و دامنه خدمات و فعالیت‌ها را به نفع تولیدکننده جامعه افزایش داد. با توجه به مشکلات موجود در تعاونی‌های دامداران و مسایلی که این تعاونی‌ها با آن درگیر هستند، راه‌حلهای و پیشنهادهای به شرح زیر مطرح می‌گردد:

۱- ایجاد مدیریت واحد: با توجه به مشکلات ناشی از تعدد مدیریت در هدایت و نظارت بر تعاونی‌ها، پیشنهاد می‌شود که متولی مشخصی برای استمرار فعالیت تعاونی‌های دامداران تعیین گردد تا تعاونی‌ها بتوانند نقش اصلی خود را ایفا کند و کمتر دچار مشکل گردند. البته در راستای تحول در امر بهبود وضعیت دامداران و تعاونی‌های دامداران، فعالیتهایی صورت گرفته، ولی در عین حال لازم است اقدامهای گسترده‌تری در همه امور از جمله خوراک دام، دارو و درمان و ... صورت گیرد تا با تأسیس مؤسسات تحول یافته، بسیاری از ناهماهنگی‌های موجود بر طرف گردد و گامی نو در ادامه فرآیند توسعه در بخش دام کشور برداشته شده و انگیزه بیشتری برای اعضای تعاونی‌های دامداران فراهم شود.

پیشنهاد می‌شود که دستگاههای مسئول با هدایت و رهبری لازم (در بخش انبار داری و نگهداری علوفه و خوراک دام) به اتحادیه‌ها کمک نمایند.

۲- همان طور که قبلاً مطرح شد تولیدات و محصولات دامداران به طور مناسب بازاریابی نمی‌شود از این رو، سیستم بازاریابی تعاونی‌ها با مشکل اساسی مواجه است. یکی از راهکارهای پیشنهادی ایجاد میدان دام داشتنی یا پروراری است که با ایجاد آن دامهای داشتنی سالم به نرخ واقعی عرضه شده و در عین حال، قیمت و نرخ گوشت مورد نیاز هر منطقه به تناسب عرضه و تقاضا تحت کنترل تولیدکننده (دامدار) و مصرف‌کننده درآمده و از واسطه‌گری جلوگیری به عمل می‌آید.

۳- از دیگر پیشنهادات ارایه آموزشهای لازم به تمام سطوح تعاونی (اعضاء تا اتحادیه) به تناسب نقش و وظایفی است که هر یک به عهده دارند. در این زمینه، ارتباط تعاونی‌های دامداران و اعضا با مراکز علمی و دانشگاهی و استفاده تعاونی‌ها از تجربیات علمی و آشنایی آنها با زمینه‌های مختلف بخش دام (من جمله تغذیه دام، بیماریهای دامی، به ویژه بیماریهای مشترک انسان و دام) اصلاح نژاد و مدیریت در دامداریها) می‌تواند در بهبود وضعیت تعاونی‌های دامداران مؤثر واقع شود.

منابع و مآخذ:

- اطلاعات موجود در این مقاله، توسط دانشجویان درس «سباز سبیل تعاونی» در نیم سال دوم تحصیلی ۷۶ - ۱۳۷۵ (دانشگاه سبزندان) تهیه شده است که بدین وسیله از آنان و مخصوصاً از آقای میر سلیم ذبیح پور به خاطر همکاری در تدوین مطالب تشکر و قدردانی می‌شود.
- ۱- مصحح با آقای مهندس جمالی، مدیر عامل اتحادیه تعاونی دامداران در تاریخ ۱۳۷۶/۱/۳۰.
- ۲- گزارش درسی تحت عنوان «تعاونی دامداران شهرستان محمودآباد» مربوط به درس سیر تحول تعاونی‌ها، نیم‌سال دوم سال تحصیلی ۷۶ - ۱۳۷۵، دانشگاه سبزندان.
- ۳- مجلات جهاد روستا، انتشارات معاونت ترویج و مشارکت وزارت جهاد سازندگی.
- ۴- مجلات پیام، انتشارات روابط عمومی وزارت جهاد سازندگی.

۲- با توجه به عدم تناسب قیمت تمام شده با هزینه‌های تولید آن پیشنهاد می‌شود سیاستگذاری دقیقی در زمینه تعیین نرخ شیر به اجرا درآید تا ناهماهنگی بین نرخ شیر و قیمت تمام شده آن وجود نداشته باشد. به این منظور، حضور و مشارکت مسئولان اتحادیه‌های تعاونی دامداران که مستقیماً با دامداران در ارتباط هستند در تعیین قیمت شیر حائز اهمیت است. فی الواقع، حضور نمایندگان تولیدکننده محصولات (مسئولان اتحادیه تعاونی و دامداران) در امر سیاست‌گذاریهای کلان مربوط به دام و دامداری می‌تواند بسیاری از مشکلات را در این زمینه مرتفع سازد.

۳- سومین مشکلی که در ارتباط با تعاونی‌های دامداران مطرح می‌شود، مربوط به عدم ارائه به موقع علوفه است. برای حل این مشکل لازم است واردات و صادرات علوفه دام متناسب با نیاز واقعی دامداران کشور صورت گیرد و در این راه